

УДК 336.27

DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/2-92-4>**Ситник Н. С.**

Львівський національний університет імені Івана Франка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4138-9721>**Петришин Х. Р.**

Львівський національний університет імені Івана Франка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7815-7049>**ЗАБОРГОВАНІСТЬ УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ ТА ВІЙНИ**

У статті проаналізовано основні складники фінансової безпеки, та показники, що її характеризують. Визначено фактори, які впливають на фінансову безпеку країни. З'ясовано проблеми, які пов'язані із функціонуванням державного боргу та борговою політикою держави. Проаналізовано причини та їх вплив на наростаючу суму державного боргу та дефіциту Державного бюджету. Також висвітлено наслідки впливу пандемії COVID-19, війни на Сході України з 2014 року та повномасштабної війни в 2022 році на макроекономічну динаміку та стан державного боргу. З'ясовано, що основною загрозою фінансовій безпеці держави на сучасному етапі виступає критичний рівень боргової залежності України. Державний і гарантований державою борг за рік дефіциту Державного бюджету становить 113,3,64 млрд грн (на 4,4%) або на 7,7 млрд дол. США (на 8,5%). Також було досліджено рівень державного боргу України у співвідношенні до валового внутрішнього продукту за 2014–2020 роки. З аналізу можна зробити висновок, що існував досить високий ризик загрози борговій безпеці країни в проаналізованих роках. Проте, за даними Міністерства Фінансів України стосовно прогнозованого ВВП у 5,22 трлн грн за 2021 рік сукупний борг України знизився до 51,1%. Тому в статті було наведено низку пропозицій щодо покращення ситуації з державним боргом України та рекомендації для покращення фінансової ситуації в цілому.

Ключові слова: державний борг, державний бюджет, дефіцит бюджету, боргова політика, зовнішній борг, внутрішній борг, фінансова безпека.

Постановка проблеми. Одним із найважливіших системних компонентів, що має прямий щоденний вплив на рівень життя, суспільний розвиток та розвиток бізнесу, на доходи та витрати Державного Бюджету України це національна економіка. Ступінь її розвитку впливає на рівень ВВП, інфляції та безробіття, стан платіжного балансу і показник інноваційного розвитку підприємств, тощо. Тому задля забезпечення постійного розвитку національної економіки на уряд держави покладено такі функції, як зменшення впливу негативних чинників, державна підтримка бізнесу та суспільства, впровадження міжнародних стандартів у діяльність державних підприємств.

Національна економіка України впродовж багатьох років постійно стикалась із рядом проблем, таких як: гіперінфляція, світова економічна криза, війна на Сході України та анексія Криму. Від початку 2020 року до цього додалась ще й пандемія COVID-19, яка безпосередньо вплинула на ВВП, рівень державного боргу та на суспільне життя людей в цілому. А зараз з початком повномасштабної війни актуальність даного питання є безумовною, оскільки економіка працює в режимі воєнного часу, а видатки на військові потреби лише зростають. Аналіз показників державного боргу, доходів та видатків Державного бюджету та валового внутрішнього продукту України є важливим кроком у подоланні даних проблем.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Теоретичні основи державного боргу та проблеми його обслуговування досліджували такі українські вчені О. Д. Василик, А. С. Гальчинський, Г. Н. Климко, В. В. Корнеев, О. В. Плотніков, І. Я. Софіщенко, В. М. Суторміна, В. О. Степаненко, та інших. Важливий внесок у дослідження проблем державного боргу зробили іноземні економісти: Д. Рікардо, А. Сміт, М. Браунриг, С. Вайнтрауб, Х. Джонсон, О. Екстайн,

Дж. Кейнс, А. Лаффер, А. Лернер, Р. Масгрейв, М. Фрідман та інші. Проте, пандемія COVID-19 перевернула світові уявлення та твердження щодо боргової політики, що були вже з'ясовані раніше і зараз існує потреба в нових дослідженнях в сучасних реаліях. Оскільки українська та світова наукова думка не вивчала такі специфічні проблеми для державних фінансів, з якими зіткнулася світова економіка під час коронакризи в 2020 році.

Мета статті. Вивчення теоретичних та практичних аспектів боргової політики України, аналіз впливу рівня державного боргу в умовах пандемії COVID-19 та війни на фінансову безпеку країни. Виявлення тенденцій та особливостей формування державного боргу в Україні. Визначення шляхів щодо покращення його механізму управління та обслуговування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансова безпека в країні має забезпечуватись правильним механізмом проведення фінансової політики та здійснюватися на основі систематизації загроз, способів і методів забезпечення безпеки.

З позицій різностороннього підходу фінансова безпека – це захищеність фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин; певний рівень незалежності, стабільності і стійкості фінансової системи країни в умовах впливу на неї зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів, що складають загрозу фінансовій безпеці; здатність фінансової системи держави забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та стає економічне зростання [1].

Існують певні конкретні показники функціонування економічної системи, які визначають фінансову безпеку країни. До них належать: величина внутрішнього та зовнішнього боргів; рівень інфляції; сальдо платіжного балансу. Основними загрозами фінансовій безпеці держави є: недосконалість фінансової політики та відсутність контролю над цільовим використанням бюджетних

коштів; переважно фіскальний характер системи оподаткування; значні розміри державного та гарантованого державою боргу та виникаючі проблеми з його обслуговуванням; знецінення національної валюти; невеликі обсяги довгострокового кредитування у зв'язку зі значними відсотковими ставками; криміналізація та масштабний вплив капіталу у «тінь» і в офшорні зони [1].

Одним із найгірших наслідків неадекватного менеджменту даних загроз є фінансова криза, яка виступає у вигляді девальвації, зниження рівня ВВП та дестабілізації банківської системи. Ігнорування стану фінансової безпеки може спричинити дефолт або втрату фінансової незалежності країни. Одним із основних показників фінансової безпеки є рівень державного боргу.

Державний борг є однією з основних фінансових проблем в Україні. Одними із головних причин виникнення та зростання державного боргу є дефіцити державного бюджету та платіжного балансу країни, оскільки для їх покриття здійснюються державні запозичення. Додатковим тягарем для національної економіки стала пандемія в світі, яка розпочалась в 2020 році.

Відповідно до ст. 2 Бюджетного кодексу України, державний борг – загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення [2].

Негативні економічні наслідки, які пов'язані із реакцією на розповсюдження COVID-19, відбулися в Україні, оскільки наша економіка, до того ж перебувала в стані економічної кризи, спричиненої війною з Росією, анексією Криму та частини Донецької і Луганської областей. За період кризи Україна накопичила критичні обсяги зовнішнього боргу, станом на 2017 рік валовий державний борг до ВВП становив 84,8%, зовнішній борг – 57%.

На нашу думку, рівень державного боргу, розмір ВВП та дефіциту бюджету є показниками, які допоможуть в умовах коронакризи оцінити вплив

негативних чинників на розвиток національної економіки.

Дані Міністерства Фінансів України, що зображені на рис.1, про розмір доходів, витрат та кредитування бюджету за останні роки показують тенденцію перевищення витрат над доходами, та означають дефіцит бюджету.

Дослідження свідчить про значний дефіцит коштів починаючи з 2014 року, а особливо в 2020 та 2021 роках, що наведено на рис. 2, при якому витрати перевищували доходи більше ніж на 20%, що спричинено, зокрема, початком військового конфлікту на Сході України та епідемією корона вірусу відповідно.

В 2020 році на фоні економічної кризи через пандемію Верховна рада повинна була ухвалити на позачерговому засіданні зміни до кошторису. Було щонайменше 4 версії змін до проекту бюджету за 2 місяці жорсткої кризи. Труднощі додавало те, що проаналізувати вплив пандемії на економіку було практично неможливим. Прогноз щодо падіння ВВП змінювався тричі за декілька тижнів. Новий бюджет влаштував далеко не всіх, але був максимально приближений до реальності.

13 квітня 2020 року Парламент ухвалив зміни до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік». В суспільстві його назвали як «антикризовий» або «бюджет надзвичайної ситуації».

У змінах до держбюджету доходи бюджету зменшили на 119,7 млрд, або -11%. Водночас витрати держбюджету збільшили на 82,4 млрд (+7%).

Насамперед, на 145,4 млрд урізали податкові надходження, в основному, за рахунок зменшення внутрішніх податків на товари і послуги та ПДВ з імпорту.

Найбільше витаткова частина держбюджету зросла за рахунок створення Фонду боротьби з коронавірусом, бюджет якого становить 64,67 млрд.

У питанні збільшення дефіциту особливих змін не було: у всіх попередніх редакціях бюджету його підвищували саме до такого рівня. Гранич-

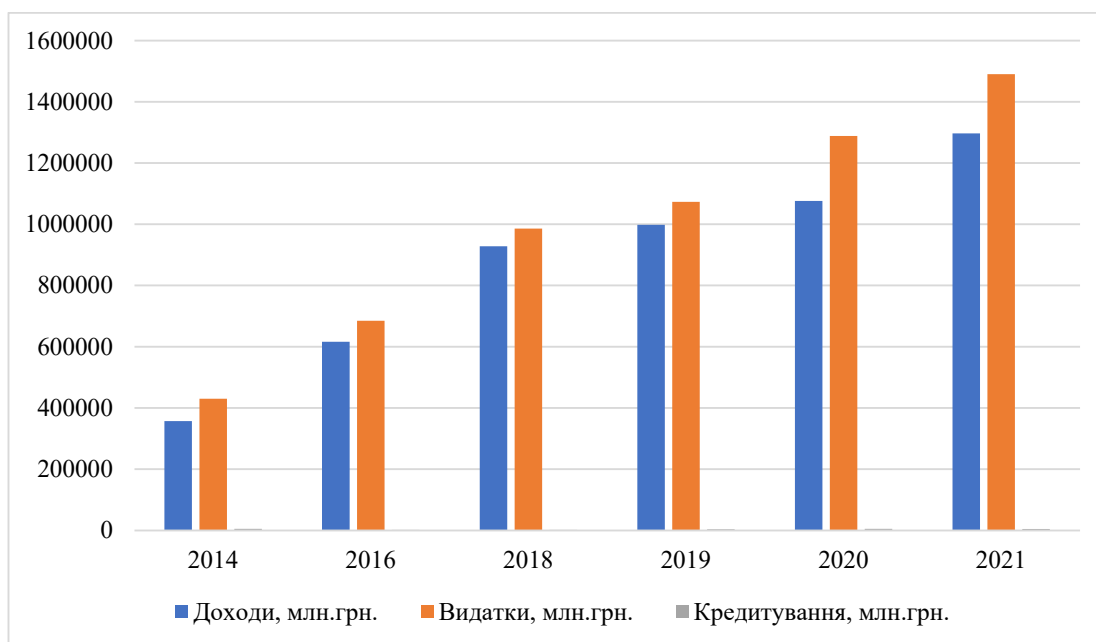

Рис. 1. Розмір доходів та витрат державного бюджету України 2014–2021 рр.

Джерело: [3]

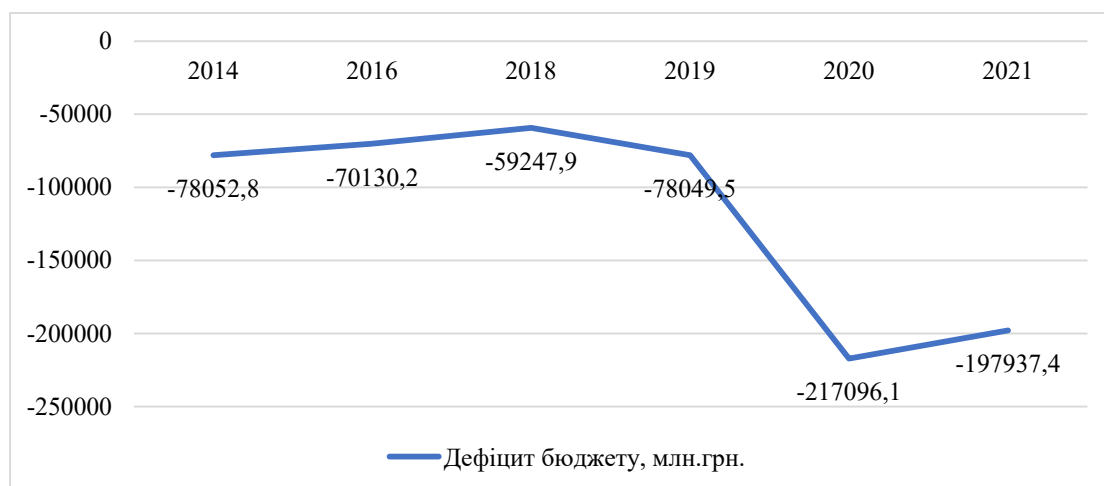

Рис. 2. Розмір дефіциту бюджету України за 2014–2021рр.

Джерело: [3]

ний обсяг дефіциту мав зрости більш ніж утричі до 298,4 млрд грн. Як бачимо з рис. 2 обсяг дефіциту в 2020 році становив 217,09 млрд грн, що навіть менше, ніж було заплановано.

Збільшення фінансування видаткової частини у сферах охорони здоров'я та оборони позитивно вплинуло на обороноздатність країни та покращило рівень охорони здоров'я, але корупція та недофінансування є чинниками, котрі продовжують негативно впливати на модернізацію зазначених галузей економіки.

Збільшення планового дефіциту державного бюджету призвело до зміни планових показників боргової політики держави, зокрема план за зовнішніми запозиченнями збільшився із 134,1 млрд грн до 265,1 млрд грн, а за внутрішніми – з 231,1 млрд грн до 377,6 млрд грн [4].

Таке збільшення потреби в борговому фінансуванні дефіциту державного бюджету за рахунок зовнішніх позик породжує доволі суттєві ризики для його виконання, адже у зв'язку із збільшенням суверенних ризиків для України та зниження схильності до ризиків міжнародних інвесторів залучення необхідного обсягу зовнішніх державних запозичень видається можливим лише за умови отримання кредитів від міжнародних фінансових організацій.

Дефіцит державного бюджету та постійний дефіцит платіжного балансу країни є основними причинами виникнення державного боргу, оскільки запозичення проводяться задля покриття бюджетного дефіциту на державному і регіональному рівнях. З метою виконання обов'язків, покладених на країну, таких як, регулювання економіки, забезпечення обороноздатності, проведення соціальної політики та міжнародної діяльності, та у випадку браку необхідних коштів, держава мобілізує додаткові фінансові ресурси для покриття своїх видатків. Для фінансування дефіциту Державного бюджету України залучаються кошти міжнародних фінансових організацій.

Загалом, існує низка розбіжностей думок серед науковців щодо державного боргу. Деякі вважають, що залучення додаткових ресурсів є необхідністю, а інші – мають побоювання негативного впливу боргу на фінансову безпеку країни. Отже, державний борг має свої позитивні та негативні ознаки.

За рахунок державних кредитів та позик, країна може профінансувати виробничі проекти, що посилять інвестиційну активність та зайнятість серед населення, і як наслідок відбудеться економічне зростання. Проте, в цьому ж випадку відбувається і накопичення грошової маси, збільшення інфляції та появу додаткового оподаткування, яке необхідне для сплати й обслуговування державного боргу. В свою чергу, ці процеси можуть зменшити потік інвестиційних ресурсів в країну.

Задля покриття всіх видатків в країні, при дефіциті бюджету, держава має змогу одержати додаткові фінансові ресурси внаслідок емісії грошей або запозичень всередині або ззовні країни. Емісія грошей посилює інфляційні процеси, а державні запозичення мають деякі переваги, такі як: змога керувати інфляцією в державі, збільшення касового виконання бюджету, покращення фінансового стану.

Проте, потрібно з обережністю відноситись до даного виду покриття бюджетного дефіциту, оскільки бездумне використання та занадто великі суми можуть лише погіршити економічну кризу в країні. Так, надмірне використання запозичень протягом 2–3 років можуть загнати державу у фінансову піраміду. Постійне обслуговування боргу, тобто відсотків, зумовлює ще більші запозичення і так по наростаючому колу.

За міжнародними стандартами, при значних розмірах боргу, тобто коли його величина перевищує 60% від річного обсягу ВВП, держава-боржник може втратити стабільну фінансову безпеку, а подальше зростання та неефективне його управління призведе до дефолту країни.

Загальний державний борг України з 1992 року поступово зростає. Це обумовлювалося різними чинниками: дефіцитністю державного бюджету та платіжного балансу, високою залежністю від імпорту енергоресурсів, неефективним використанням залучених кредитів та відсутністю належного контролю за цим процесом, несприятливим інвестиційним кліматом. Щоб детально оглянути питання державного боргу України та зробити певні висновки потрібно дослідити основні статистичні дані за останні роки, які зображені на таблиці 1.

Аналізуючи статистичні дані таблиці 1, можна стверджувати те, що розмір державного та гаран-

Таблиця 1

Показники державного та гарантованого державою боргів України за 2014–2021 рр., у млрд грн

	31.12.2014	31.12.2016	31.12.2018	31.12.2019	31.12.2020	31.12.2021
Загальна сума державного та гарантованого державою боргу	1 100,83	1 929,81	2 168,42	1 998,29	2 551,88	2 671,83
Державний борг	947,03	1 650,83	1 860,29	1 761,37	2 259,23	2 362,49
*Внутрішній борг	461,00	670,65	761,09	829,49	1 000,71	1 062,55
*Зовнішній борг	486,03	980,19	1 099,20	931,87	1 258,52	1 299,93
Гарантований державою борг	153,80	278,98	308,13	236,9	292,7	309,33
*Внутрішній борг	27,86	19,08	10,32	9,35	32,24	49,04
*Зовнішній борг	125,94	259,89	297,81	227,57	260,41	260,29

Джерело: [3]

тованого державного боргу значно зріс. Так, розмір державного та гарантованого державного боргу станом на 31 грудня 2014 року становив 1 100,83 млрд грн. Станом на 31 грудня 2019 року, тобто до пандемічній, цей показник дорівнював близько 1 998,29 млрд грн. Тобто розмір державного та гарантованого державного боргу за цей період зріс на 897, 46 млрд грн, тобто збільшився майже у 1,8 рази. Після початку коронакризи та жорсткого карантину, в кінці 2020 року – 2 551,88 млрд грн, що ще на 553,59 млрд грн більше, ніж в 2019 році. Та в кінці 2021 року показник сукупного державного боргу становив – 2 671,83 млрд грн.

Таке зростання пояснюється тим, що від початку 2014 року Україна перебувала у стані важкої політичної кризи, оскільки тривав та триває військовий конфлікт на сході країни. Як наслідок – постійне залучення додаткових фінансових ресурсів з метою підвищення обороноздатності країни. Ще однією причиною зростання державного боргу є різке зниження рівня виробництва, що пов'язане з втратою контролю над АР Крим та частиною Луганської та Донецької областей, які мали значний вплив на дохідність держави. Не дивлячись на слабку економічну ситуацію в країні держава мусила виконувати свої соціальні зобов'язання (виплата соціальної допомоги, пенсій, стипендій та ін.), що й зумовило необхідність у позиках.

Наступною причиною зростання боргу є різке зниження курсу національної грошової одиниці в 2014–2017 роках і лише в 2018–2019 роках гривня почала потрохи зміцнюватись – 16,16 грн/дол. США на кінець 2014 року, 24,00 грн/дол. США на кінець 2015 року, 25,50 грн/дол. США на кінець 2016 року, 28,06 грн/дол. США на кінець 2017 року, 27,68 грн/дол. США на кінець 2018 року і 26,49 грн/дол. США на кінець березня 2019 року. Це стало результатом економічної, політичної та фінансової кризи, спекуляції банків, недовіри і паніки суспільства на ринку. Чималий вплив на зростання державного боргу має і активна капіталізація державних банків, зокрема перехід у державну власність ПАТ КБ «ПриватБанк».

Потім в 2020 році ще однією причиною різкого зростання боргу стала пандемія у світі. Збільшення видатків на охорону здоров'я, жорсткий карантин, а пізніше адаптивний, мав дуже негативний вплив на малий та середній бізнес, що вплинуло на зменшення податкових платежів до бюджету.

Загалом, заборгованість за останні роки з 2014 року по 2021 рік зросла майже у 2,5 рази. До зростання загального державного боргу призвела саме зовнішня заборгованість, за рахунок

позичок у МВФ, ЄС, США, ЄБРР та інших кредиторів.

Структура державного та гарантованого державою боргу характеризується дещо вищою часткою зовнішнього боргу у порівнянні з внутрішнім боргом. Як результат, Україна є більш вразливою до зовнішніх шоків. Для кращого розуміння державного та гарантованого державою боргу України, потрібно розглянути графічно структуру боргу на кінець грудня 2021 року на рис. 3.

За останні роки темпи зростання зовнішнього боргу суттєво перевищують темпи зростання внутрішнього, що пов'язано із недовірою українського інвестора та непривабливістю вкладання коштів у державні боргові цінні папери через інфляцію, економічну кризу та загрозу дефолту.

З одного боку, на зовнішньому ринку можна залучити фінансові ресурси під нижчі відсотки та довший термін погашення, що є додатковим джерелом сукупних витрат у національній економіці.

З іншого боку, зовнішній борг чинить тиск на обмінний курс, і в умовах девальвації національної валюти збільшується борговий тягар на державний бюджет. Зовнішній борг обумовлює втрату частини ВВП у зв'язку із витратами на його обслуговування, обтяжує платіжний баланс, стримує розвиток фондового ринку країни, погіршує інвестиційний клімат, обумовлює залежність від зовнішньої політики і кон'юнктури ринку. Натомість внутрішній борг є менш загрозливим, він перерозподіляє фінансові ресурси у часі, адже витрати на його обслуговування залишаються в країні і виступають стимулюючим фактором економічного зростання. Внутрішній борг в умовах стабільності цін зменшує валютні ризики, сприяє розвитку ринку цінних паперів та є альтернативою іноземній валюті для збереження заощаджень суб'єктів [5].

Зростання боргових проблем засвідчує аналіз державної заборгованості по відношенню до ВВП, який зображено на рисунку 4. Упродовж 2014–2020 років значення даного показника зростає, що пов'язано із девальвацією гривні та додатковим нарощенням кредитних ресурсів у складі фінансування Державного бюджету України. За всі роки незалежності нашої держави рекордний показник відношення боргу до ВВП проявляється саме у 2016 р., що могло б спричинити дефолт економіки. Зважаючи на те, що при обвалі хоч однієї економіки можуть бути негативні наслідки на міжнародному масштабі, то з метою підтримання української економіки фінансовим помічником виступив МВФ. Станом на 31.12.2016 даний показник досягнув рівня майже 81%, тобто перетнув допустиму межу співвідношення державного боргу до ВВП – 60%, що є негативним явищем та загрозою для економіки. Варто відмі-

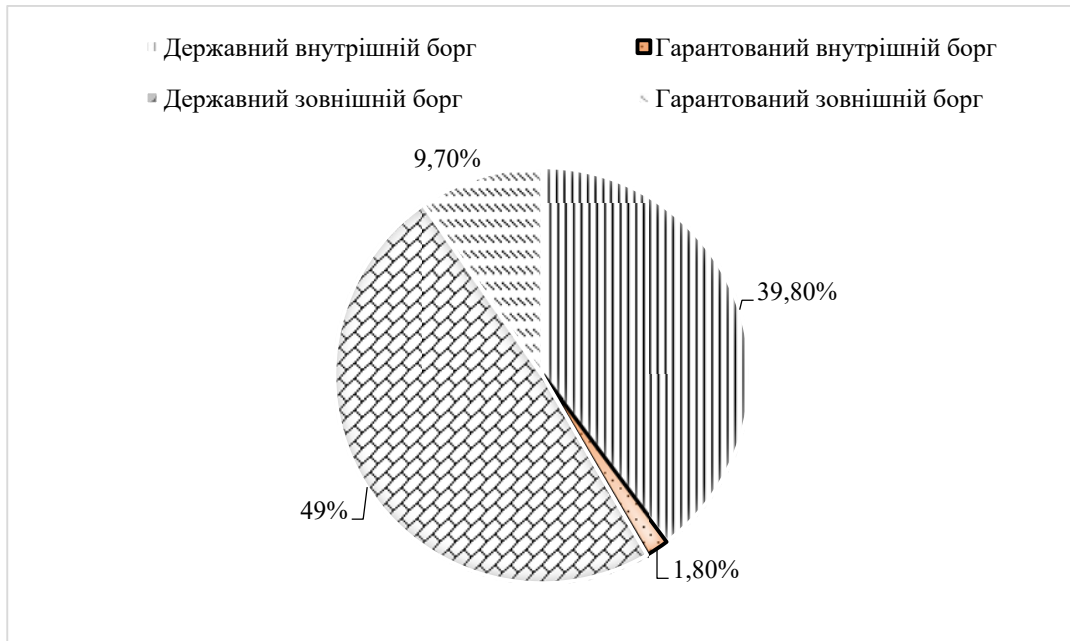

Рис. 3. Структура державного та гарантованого державою боргу України, 31.12.2021 рік, %

Джерело: [3]

тити те, що цю межу наша держава перетнула ще у 2014 р. Проте лише у 2018 році даний показник почав знижуватись та приходити в норму. Одними із причин погіршення даного показника можна визнати падіння ВВП країни через фактичне зменшення території країни на дві області, які давали 20% ВВП, та АР Крим.

За 2021 рік сукупний борг України знизився до 51,1% стосовно прогнозованого ВВП у 5,22 трлн грн. Сукупний державний та гарантований державою борг України склав 2,67 трлн грн, або 97,95 млрд дол. США станом на кінець грудня 2021 року.

В грудні 2021 року державний та гарантований державою борг України збільшився у гривневому еквіваленті на 113,3 млрд грн. Зростання відбулося коштом залученого пільгового фінансування від МВФ та МБРР та коштом зростання державного внутрішнього боргу.

Державний борг на кінець грудня склав 2,36 трлн грн (86,61 млрд дол. США), з яких 45% становить державний внутрішній борг (ОВДП), а 55% – державний зовнішній борг, що складається із кредитів міжнародних фінансових організацій (24,7% від загальної суми державного боргу), єврооблігацій (26,5%) та іншого зовнішнього боргу (4%). Частка державного боргу в національній валюті станом на кінець грудня 2021 року склала 40%.

Протягом грудня 2021 року Мінфін провів 27 аукціонів з розміщення ОВДП, завдяки яким на фінансування державного бюджету надійшло 74,9 млрд грн. Платежі з погашення державного боргу за січень-грудень 2021 року склали 441,1 млрд грн, платежі з обслуговування – 150 млрд грн [6].

Станом на січень 2022 року Мінфін має 30 млрд дол. золотовалютних резервів, що мають понад 1 млрд дол. на валютному рахунку уряду.

Міністерство Фінансів оприлюднило графік платежів за державним боргом на 2022 рік. Аналіз витрат можна переглянути на рисунку 5.

Передбачається, що виплати за державним боргом у 2022 році порівняно з 2021 роком змен-

шаться на 8,3% – до 574,7 млрд грн. Із вказаної суми 393,3 млрд грн – це буде погашення боргу, а 181,4 млрд грн – обслуговування (сплата відсотків). Основна сума виплат – 347,9 млрд грн – припадає на гривневі ОВДП, тоді як на валютні – 93,6 млрд грн. Виплати по комерційним позикам (слід розуміти, йдеться перш за все про євробонди) – 82,3 млрд грн, за кредитами міжнародних фінансових організацій – 47,9 млрд грн, за офіційними позиками – 3 млрд грн.

Для фінансування загального фонду держбюджету плануються запозичення на суму 553,6 млрд грн, що на 135,6 млрд грн менше порівняно з планом на 2021 рік.

Із вказаної суми на покриття дефіциту загального фонду держбюджету буде спрямовано 160,3 млрд грн, а на погашення боргу – 393,3 млрд грн.

Ці кошти планується залучити через розміщення ОВДП (420 млрд грн), євробондів (42,9 млрд грн), отримання кредитів від МВФ та інших міжнародних фінансових організацій (82,7 млрд грн), а також від приватизації (8 млрд грн).

У 2022 році на фінансування проектів розвитку від іноземних держав, іноземних фінансових установ і МФО передбачається залучити кошти в обсязі 25,54 млрд грн, у т.ч. від:

- Європейського інвестиційного банку – 9,98 млрд грн;
- Міжнародного банку реконструкції та розвитку – 6,72 млрд грн;
- ЄБРР – 2,5 млрд грн;
- інших МФО та іноземних фінансових установ – 2,1 млрд грн;
- урядів іноземних держав – 4,3 млрд грн.

На кінець 2022 року очікується рівень державного і гарантованого державою боргу на рівні 57,6% ВВП (у т.ч. 50,8% ВВП – державний борг і 7,8% ВВП – гарантований державою борг).

Таким чином, в сучасних умовах стратегія управління державного боргу має узгоджуватись із цілями бюджетної та грошово-кредитної полі-

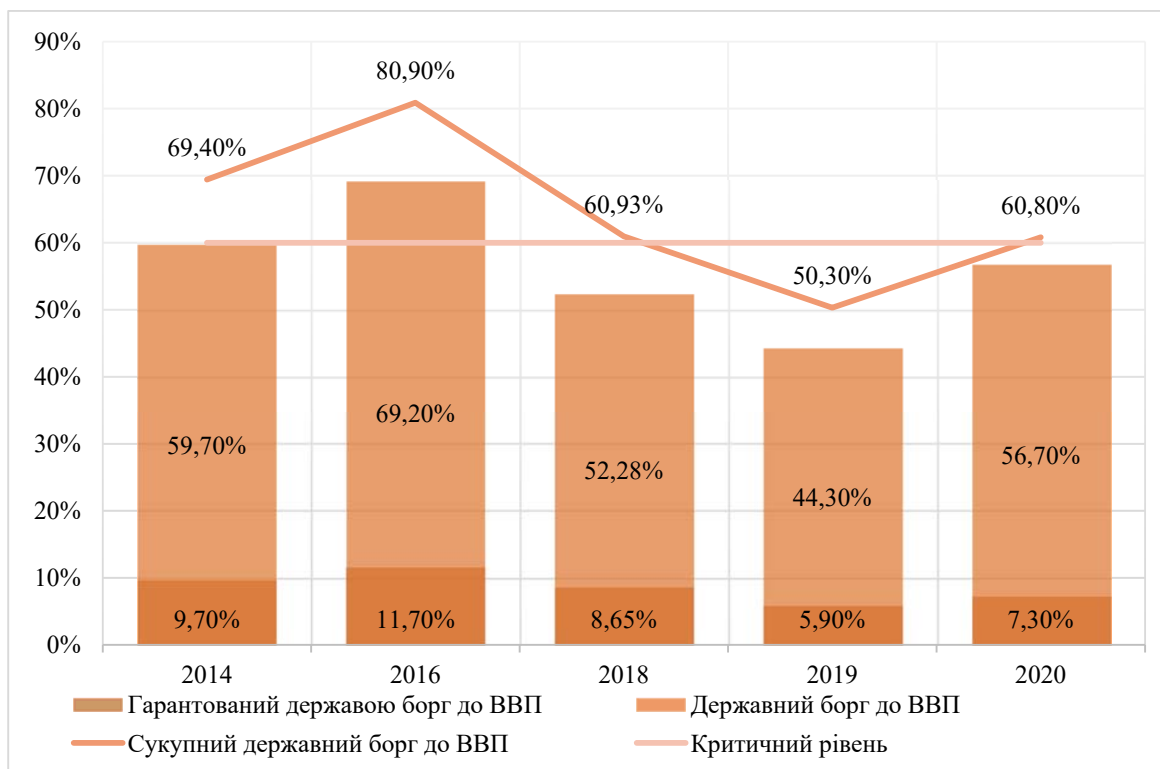

Рис. 4. Динаміка державного боргу у відношенні до ВВП України за 2014–2020 рр., %
Джерело: [3]

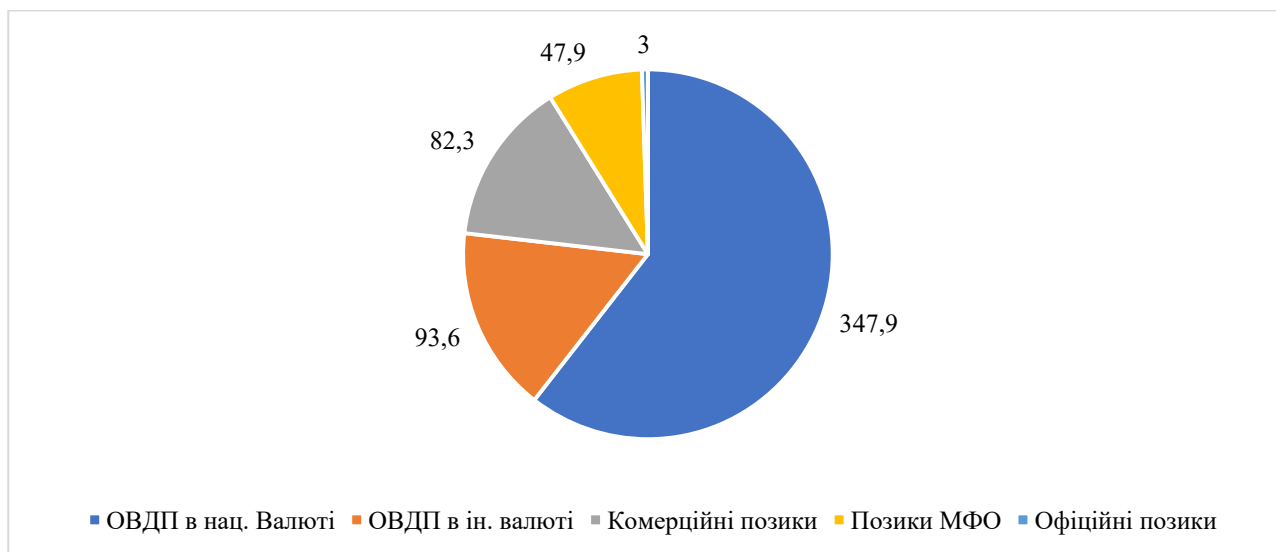

Рис. 5. Витрати за державним боргом у 2022 році

Джерело: [7]

тики. Оскільки існує необхідність зниження рівня державного боргу та зниження ціни його обслуговування. Проте, потрібно враховувати негативний вплив пандемії Covid-19 на економічний розвиток та внутрішній дисбаланс в країні. Сьогодні в Україні недостатньо коштів задля стимулювання швидкого відновлення економічного зростання. Тому співпраця з міжнародними фінансовими організаціями на основі програмно-цільового методу є для України одним із кращих варіантів щодо її розвитку. Співпраця з МВФ за програмою Stand-by дає змогу профінансувати дефіцит бюджету. На

початку 2022 року проводились перемовини щодо отримання третього траншу в 700 млн доларів [8].

Процес управління державним боргом для України пов'язаний із численними проблемами і потребує негайно удосконалення, а саме:

- утримувати в економічно допустимих межах обсяг державного боргу та платежів, пов'язаних з його обслуговуванням;

- запровадити облік та аналіз стану заборгованості за всіма фінансовими зобов'язаннями, що може вплинути на стратегію управління державними фінансами та державним боргом;

– запроваджувати нові інструменти на ринку внутрішніх запозичень з метою підвищення попиту на державні цінні папери й розширення кола потенційних інвесторів;

– удосконалити правову базу регулювання боргу України з урахуванням міжнародних стандартів;

– запровадити жорсткий режим економії бюджетних коштів [9].

Також зараз в умовах загострення війни та продовження пандемії COVID-19 існує можливість проведення переговорів щодо реструктуризації частини зовнішньої заборгованості чи взагалі їх списання, як пропонують деякі з політиків. Проте міністр фінансів Сергій Марченко заявив, що Україна своєчасно оплачує всі боргові зобов'язання і збирається так робити і надалі, оскільки це створює довіру та дає можливість у майбутньому запозичувати під нижчі відсотки, скорочувати кредитні ризики та покращувати кредитні рейтинги. Також він наголосив, що команда Мініфіну цілодобово веде перемовини з міжнародними партнерами, такими як: МВФ, Світовий банк, ЄБРР, США, Канада, Великобританія, Німеччина, Японія, Італія, Франція, ЄС, міжнародні інвестиційні фонди, щодо залучення фінансової допомоги.

Через війну в Україні, яку розв'язала росія, МВФ пророкує Україні рекордний дефіцит бюджету та державний борг.

В новому прогнозі – після 4% дефіциту державного сектору України у 2021 році він зросте в 2022 році до рекордних 17,8% ВВП.

У наступні роки дефіцит залишатиметься на високому рівні і буде скорочуватися повільно: в 2023 році – до 13,1%, 2024-му – 11,9%, в 2025–2026 роки становитиме 10,9–10,8% ВВП. І тільки в 2027 році дефіцит буде нижче 10% ВВП – становитиме 9,3%.

Валовий державний борг України у 2022 році збільшиться до 86,2% ВВП після зниження з 61% до 49% в минулому році. В 2023 року держборг України становитиме 78% ВВП, в 2024-му – 78,7%, в 2025-му – 82,9%, в 2026-му – 88,7%, в 2027-му – 92,3% [10].

Також представник МВФ заявила, що Україні потрібно 5 млрд доларів на місяць, щоб заповнити фінансовий розрив, спричинений війною. Фонд припускає, що негайна підтримка Україні має бути виділена у формі грантів. Деталі установа планує обговорити з урядами-партнерами держави. Директорка-розпорядниця МВФ Крістіліна Георгієва припустила, що допомогу можна надати за допомогою нового рахунку, створеного в квітні. Адже він структурований для отримання грантів і позик.

Висновки. Відповідно до вищевказаного, можна зазначити, що для реалізації ефективної політики управління державним боргом потрібно:

– провести докорінні зміни в макроекономічній політиці, що повинні базуватись на Стратегії економічного розвитку;

– забезпечити відповідність цілей фінансово-бюджетної, грошово-кредитної та торгової політики, що дозволить системно та продумано виконувати управління державним боргом;

– використовувати програмно-цільовий метод щодо залучення кредитних коштів, що сприятиме економічному зростанню в країні;

– провести реструктуризацію зовнішньої заборгованості, що зменшить борговий тягар.

Упродовж останніх років основними показниками, що характеризували стан фінансової безпеки були рівень ВВП, державного боргу, розмір доходів та видатків державного бюджету. Провівши аналіз даних показників виявлено, що в 2020 році дефіцит бюджету України був найбільшим за останні роки, а саме – 217 096,1 млн грн, що було спричинено непередбаченою пандемією і призвело до появи нових запозичень та боргових зобов'язань. У ході дослідження було виявлено необхідність впровадження заходів щодо покращення боргової безпеки України. З початком війни державні видатки значно збільшились і тенденція йде лише до збільшення, оскільки на відбудову міст, які були знищені, потрібно буде сотні мільйонів гривень. Тому, як і заявив міністр фінансів, що ніяких проблем із зовнішніми боргами на цей момент не існує, і так потрібно і тримати, задля довіри до України від наших кредитних партнерів.

Список використаних джерел:

1. Кравчук Н. Я., Колісник О. Я., Мелих О. Ю. Фінансова безпека : навчально-методичний посібник. Тернопіль : Вектор, 2010. 277 с.
2. Бюджетний кодекс України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Державний бюджет України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov>.
4. Про внесення змін до Закону України «Про державний бюджет України на 2020 рік». Закон України № 553-XI від 11.04.2020 року. URL: <https://www.rada.gov.ua>.
5. Омеляненко М. О. Модернізація політики управління державним боргом України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 1. С. 49–53.
6. Державний борг та гарантований державою борг. *Міністерство фінансів України*. URL: <https://www.minfin.gov.ua/news/borg/derzhavnyi-borh>.
7. Дефіцит державного бюджету. *Міністерство фінансів України*. URL: <https://finbalance.com.ua/news/minfin-viplatiza-derzhborhom-u-2022-rotsi-zmenshatsya-na-83---do-575-mlrd-hrn>.
8. Перемовини місії МВФ з владою України. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-mvf-ukrayina-spivpratsia/31717974.html>.
9. Ситник Н. С., Баїк А. І. Державний борг України: проблеми та реалії сьогодення. *Молодий вчений*. 2019. № 12(76). С. 487–492.
10. WAR SETS BACK THE GLOBAL RECOVERY. *International Monetary Fund*. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2022/04/19/world-economic-outlook-april-2022>.

References:

1. Kravchuk N. Ya., Kolisnyk O. Ya., Melykh O. Yu. (2010) *Finansova bezpeka : navchalno-metodychnyi posibnyk* [Financial security: A textbook]. Ternopil: Vector, 277 p.
2. Biudzhetni kodeks Ukrainy [Budget Code of Ukraine]. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Derzhavnyi biudzheth Ukrainy [The state budget of Ukraine]. Available at: <https://index.minfin.com.ua/en/finance/budget/gov>.

4. Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro derzhavnyi biudzhnet Ukrainy na 2020 rik». Zakon Ukrainy № 553-XI vid 11.04.2020 roku [On Amendments to the Law of Ukraine “On the State Budget of Ukraine for 2020”. Law of Ukraine № 553-XI of April 11, 2020]. Available at: <https://www.rada.gov.ua>.
5. Omelyanenko, M. (2018) Modernizatsiia polityky upravlinnia derzhavnym borhom Ukrainy [The modernization of Ukraine's public debt management policy]. *Investytsiyy: praktyka ta dosvid*, vol. 1, pp. 49–53.
6. Derzhavnyi borh ta harantovanyi derzhavoiu borh [Public debt and state-guaranteed debt. Ministry of Finance of Ukraine]. Available at: <https://www.minfin.gov.ua/news/borg/derzhavnyi-borh>.
7. Defitsyt derzhavnoho biudzhetu. Ministerstvo finansiv Ukrainy [State budget deficit. Ministry of Finance of Ukraine]. Available at: <https://finbalance.com.ua/news/minfin-viplati-za-derzhborhom-u-2022-rotsi-zmenshatsya-na-83---do-575-mlrd-hrn>.
8. Peremovyny misii MVF z vladoiu Ukrainy [Negotiations between the IMF mission and the Ukrainian authorities]. Available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-mvf-ukrayina-spiivpratsia/31717974.html>.
9. Sytnyk N. S., Baik A. I. (2019) Derzhavnyi borh Ukrainy: problemy ta realii sohodennia [Public debt of Ukraine: problems and realities of today]. *Molodyi vchenyi*, vol. 12 (76), pp. 487–492.
10. WAR SETS BACK THE GLOBAL RECOVERY. *International Monetary Fund*. Available at: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2022/04/19/world-economic-outlook-april-2022>.

Sytnyk Natalia, Petryshyn Khrystyna

Ivan Franko National University of Lviv

UKRAINES DEBT AS A FACTOR OF INFLUENCE ON FINANCIAL SECURITY IN A PANDEMIC

Summary

The article analyzes the main components of financial security and indicators that characterize it. Factors influencing the country's financial security have been identified. Problems related to the functioning of public debt and the debt policy of the state have been identified. The reasons and their impact on the growing amount of public debt and the state budget deficit are analyzed. The effects of the COVID-19 pandemic, the war in eastern Ukraine since 2014 and the full-scale war in 2022 on macroeconomic dynamics and public debt are also highlighted. It was found that the main threat to the financial security of the state at the present stage is the critical level of debt dependence of Ukraine. Public and state-guaranteed debt for the year debt increased by UAH 113.3.64 billion. (4.4%) or 7.7 billion dollars. USA (by 8.5%). The level of public debt of Ukraine in relation to gross domestic product for 2014–2020 was also studied. From the analysis we can conclude that there was a fairly high risk of threatening the country's debt security in the analyzed years. However, according to the Ministry of Finance of Ukraine in relation to the projected GDP of 5.22 trillion UAH in 2021, the total debt of Ukraine decreased to 51.1%. Therefore, the article presented a number of proposals to improve the situation with public debt of Ukraine and recommendations for improving the financial situation as a whole. The study identified the need to implement measures to improve Ukraine's debt security. Since the beginning of the war, public spending has increased significantly and the trend is only increasing, as the reconstruction of cities that were destroyed will require hundreds of millions of hryvnias. Therefore, the government needs to maintain confidence in Ukraine from our credit partners.

Key words: public debt, state budget, budget deficit, debt policy, foreign debt, domestic debt, financial security.